

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Кваліфікаційна робота

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ
КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ММ1-М23 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Продан Катерина Олександрівна

Керівник:
Карташова Жанна Юріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Рецензент:
Лабунець Віктор Миколайович,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ.....	7
1.1. Художньо-образне мислення як загальнонаукова проблема.....	7
1.2. Сутність художньо-образного мислення і перспективи його розвитку в умовах колективного музикування.....	19
1.3. Психолого-педагогічні особливості формування художньо-образного мислення учнів у процесі колективного музикування.....	29
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У В ПРОЦЕСІ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ.....	45
2.1. Вивчення стану сформованості художньо-образного мислення учнів закладів загальної середньої освіти.....	45
2.2. Методика формування художньо-образного мислення в учнів у процесі колективного музикування та результати формувального експерименту.....	57
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті інтеграції української спільноти до світового соціокультурного простору особливого значення набуває необхідність виховання учнівської молоді на засадах гуманізму та культуровідповідності. Важливість окреслених принципів підтверджується в директивних освітніх документах, зокрема у Законі України «Про освіту» та Концепції Нової української школи. У світлі вищезазначеного метою національної мистецької освіти є створення необхідних умов для розвитку особистості як суб'єкта національної культури, що передбачає формування в учнів закладу загальної середньої освіти здатності орієнтуватися в культурному розмаїтті та розуміти шляхи взаємодії між різними культурами.

Дослідженню проблеми художньо-образного мислення приділялась увага науковцями у різних сферах пізнання. У філософії до її висвітлення звертались Н. Іванова, В. Кремінь, М. Култаєва, В. Лисий, О. Поліщук, В. Савельєв та ін. Психологічні аспекти розкрито в роботах Л. Виготського, О. Леонтьєва, В. Карпенка, О. Кирилюк, С. Шапаря, М. Шпака та ін. Аналіз музично-педагогічних, мистецтвознавчих джерел дозволяє відзначити значний інтерес до питань формування художньо-образного мислення таких учених як: Н. Батюк, А. Лащенко, Г. Падалка, Е. Печерська, О. Полатайко, О. Рудницька, А. Ткачук, А. Соколова, О. Щолокова, Б. Яворський та ін.

Основу створення образу складає синергетична дія різних психічних механізмів, що включають раціональні, емоційно-чуттєві, творчі та інші компоненти. Окремим, специфічним, властивим лише мистецтву різновидом культурної свідомості виступає художній образ як основний виразник емоційного та предметно-знакового смислу мистецтва. Його досягнення зумовлюється діалогово-комунікативною природою художнього тексту та індивідуально-особистісними характеристиками суб'єкта сприйняття.

Узагальнення науково-педагогічних джерел засвідчило, що, незважаючи на теоретичну фундаментальність вивчення феномена художньо-образного мислення,

а також визнання пріоритетності його підходу до навчання та виховання учнів, дотепер ще достатньо не розроблено, теоретично не обґрунтовано та експериментально не перевірено методичні засади формування художньо-образного мислення учнів закладу загальної середньої освіти у процесі колективного музикування.

Актуальність порушеної проблеми, необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Формування художньо-образного мислення учнів закладів загальної середньої освіти в процесі колективного музикування»**.

Мета дослідження – розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування художньо-образного мислення учнів у процесі колективного музикування та педагогічні умови її ефективної реалізації.

Об’єкт дослідження – процес музично-естетичного виховання учнів засобами колективного музикування у закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методика формування художньо-образного мислення учнів у процесі колективного музикування та педагогічні умови її ефективної реалізації в закладах загальної середньої освіти.

Виходячи з мети дослідження, нами були поставлені наступні **завдання**:

1. З’ясувати теоретичні основи формування художньо-образного мислення учнів.
2. Виявити особливості процесу колективного музикування та його впливу на формування художньо-образного мислення учнів у закладах загальної середньої освіти.
3. Розробити та теоретично обґрунтувати методику формування художньо-образного мислення учнів у процесі колективного музикування та педагогічні умови її ефективної реалізації в закладах загальної середньої освіти.
4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості художньо-образного мислення учнів – учасників дитячого інструментального колективу закладу загальної середньої освіти.

5. Експериментально перевірити ефективність методики та педагогічних умов формування художньо-образного мислення учнів у процесі колективного музикування.

Методологічною основою дослідження є дослідження становлять: фундаментальні положення філософії та естетики про мистецтво як особливу форму людської свідомості (Г. Гегель, А. Зись, І. Кант, М. Каган, О. Кривцун, Г. Меднікова, Т. Ліппс та ін.); концептуальні положення психології щодо художнього сприйняття як активного відображення мистецької дійсності, теорії художнього образу, образного мислення (Н. Бучило, Л. Виготський, Ю. Гусєв, В. Зінченко, Б. Кубланов, О. Леонтьєв, Є. Майлін, С. Смірнов, М. Старчеус, П. Якобсон та ін.); наукові праці, присвячені вивченню художньо-емоційного впливу музичного мистецтва на особистість (О. Костюк, Є. Назайкінський, В. Остроменський, В. Петрушин, А. Сохор, Б. Теплов та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих загальнонаукових методів: теоретичні – аналіз філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої, науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми, систематизація, узагальнення, конкретизація, інтерпретація отриманих теоретичних та експериментальних даних – для формулювання концептуальних положень та висновків дослідження, визначення сутності та структури художньо-образного мислення учнів, виявлення особливостей впливу колективного музикування на формування досліджуваного феномена; теоретичне моделювання – для обґрунтування методики формування художньо-образного мислення учнів у колективному музикуванні; емпіричні – анкетування, тестування, проблемно-перцептивні завдання, вивчення продуктів діяльності, бесіда, метод порівняльних оцінок.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методів діагностики сформованості художньо-образного мислення учнів– учасників дитячого інструментального колективу, а також у ефективності апробації запропонованих

педагогічних умов і методики формування художньо-образного мислення учнів у процесі колективного музикування. Матеріали дослідження можуть слугувати підставою для оновлення змісту навчальних програм «Ансамблева гра», «Методика навчання гри на дитячих музичних інструментах», а також використовуватися для написання навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій із питань естетичного виховання учнів в закладах освіти різного типу.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри музичного мистецтва та звітних наукових конференціях студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування художньо-образного мислення учнів в процесі колективного (ансамблевого) музикування, що знайшло відображення у розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці поетапної методики формування означеного феномена в процесі колективної інструментально-виконавської діяльності. Результати експериментального дослідження підтвердили правомірність основних теоретико-методичних положень, засвідчили вирішення поставлених завдань та дали підстави для таких висновків:

1. У результаті аналізу наукової літератури виявлено, що попри значну кількість науково-методичних робіт з проблеми музичного навчання учнів проблему формування їх художньо-образного мислення в процесі колективного музикування розглянуто недостатньо. Поза увагою вчених лишилися питання сутності художньо-образного мислення в сфері спільної виконавської діяльності. Недостатньо розглянутими виявились питання актуалізації навчального потенціалу колективного музикування в формуванні художньо-образного мислення, не розкрито методичні аспекти його формування у системі інструментально-виконавського навчання учнів закладів загальної середньої освіти.
2. Художньо-образне мислення учнів у дослідженні визначено як здатність особистості до почуттєво-інтелектуального осягнення емоційно-виразового, поетико-метафоричного змісту музичних творів. Розроблено та обґрунтовано структуру художньо-образного мислення учнів в процесі колективного музикування, яка охоплює емоційно-перцептивний, когнітивно-операційний та інтерпретаційно-оцінний компоненти. Емоційно-перцептивний компонент містить елементи: емоційна реакція та музично-слухові уявлення, що виникають в учнів під час спілкування з музичними творами. Успішність формування цього компоненту залежить

від здатності учасників інструментального ансамблевого колективу до глибокого емоційного переживання настроїв і характеру музичного звучання, чутливості музичного слуху для продукування та збереження у свідомості створених на основі перцептивних відчуттів музично-слухових уявлень як інтонаційно-образних орієнтирів на шляху досягнення художньо-образного змісту творів.

3. Понятійно-методологічний аналіз проблеми дозволив визначити дефініцію «художньо-образне мислення» як процес музично-пізнавальної діяльності, що реалізується у вигляді аналізу і поєднання образів на основі їх емоційного переживання. Художньо-образне мислення у сфері музичного мистецтва визначаємо як складний процес пізнання, що виявляється у цілісній єдності сприймання, оцінювання і творення художніх образів на основі емоційного переживання їх змісту і форми.
4. Доведено, що колективна інструментально-виконавська діяльність, зокрема ансамблева, може виступати засобом формування художньо-мислення учнів у процесі спеціально організованої, педагогічно керованої діяльності учнів з вивчення та виконання різноманітних за жанрово-стильовими, художньо-змістовими характеристиками навчального репертуару, цілеспрямованого збагачення досвіду емоційно-чуттєвого переживання образів музики та їх інтерпретації.
5. Визначено, що організація педагогічної роботи з формування художньо-образного мислення учнів в процесі колективного музикування повинна базуватись на принципах: творчої активності учнів, індивідуалізації сприйняття музичних творів, опори на асоціативні зв'язки музичного та творчого мислення. У дослідженні визначені педагогічні умови, застосування яких сприяє ефективному формуванню означеного феномена в учнів в процесі колективного музикування, а саме: активізація музично-слухової сфери, стимулювання художньо-пізнавальної діяльності, створення ситуацій впливу різних видів мистецтва.

Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Предметом подальшого наукового вивчення можуть стати питання формування психологічної установки учнів на сприйняття художніх образів творів, удосконалення змісту колективної інструментально-виконавської діяльності учнів закладів загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдієвський А. Т. Мистецька освіта в системі формування педагога ХХІ століття. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 1 (6). К.: НПУ, 2004. С. 4-5.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник для студ. і викл. вищ. навч. закл. К.: Либідь, 1998. 558 с.
3. Андрейко О. І. Виконавська культура скрипаля : теорія та методика формування : монографія. Львів: ГВС, 2013. 298 с.
4. Андрущенко В.П. Про концептуальні засади філософії освіти // Нова парадигма: альманах наук. праць. К., 2004. Вип. 36. С. 8-20.
5. Аносов І.П. Сучасний освітній процес : антропол. аспект : монографія К. : Твімінтер, 2003. 391 с.
6. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : навч.-метод. посібник К. : ІЗМН, 1998. 204 с.
7. Ван Кань. Змістовно-інтеграційний напрямок формування емоційно-образного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва //Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць [за заг. ред. проф. В.І. Сипченка. № 1 (87). Харків : ТОВ «Видавництво НТМТ», 2018. С. 60- 68.
8. Веккер Л. М. Психика и реальность: единая теория психических процессов К. : Смысл, 1998. 670 с.
9. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне: Волинські обереги. 2011. – 519 с.
- 10.Гринчук І. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу й ейдосу : навч.-метод. посіб. Т, 2008. 224с.

11. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття у контексті розвитку теорії і практики музичної освіти: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2008. 503 с.
12. Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах : підручник. 2-ге вид., доп. і виправ. Луцьк: Волин. обл. друкарня, 2010. 600 с.
13. Драйден Гордон. Революція в навчанні. Львів : Вид-во «Літопис», 2005. 541 с.
14. Дьюї Дж. Моє педагогічне кредо; пер. з англ. В. О. Коваленко // Шлях освіти. 1998. № 4. С. 50-55.
15. Жарков А. Н. Художественный перевод в музыке: проблемы и решения : дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.02. К., 1994. 180 с.
16. Євдокімов В. М. Одеська академічна школа народно-інструментального мистецтва : навч. посіб. Одеса: Астро-Принт, 1999. 88 с.
17. Заєць В. М. Науково-практична школа М. А. Давидова як феномен формування виконавської майстерності баяніста: дис. ... канд. мистецтвознавства. Київ, 2012. 209 с.
18. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. К. : Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
19. Киричук О.В. Психологія особистості /Олександр Васильович Киричук. К. : Либідь, 1996. 632 с.
20. Коваленко А. С. Аналіз педагогічних досягнень видатних представників вітчизняної інструментальної гітарної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2017. Вип. 2, Ч. 2. С. 71-80.
21. Ковальова С. В. Розвиток творчої активності вчителів музики в сучасних умовах: теорія й практика : наук.-метод. посіб. Біла Церква : КОГПОПК, 2004. 228 с.
22. Коваленко А. С. Виникнення оркестрів: історичний аспект. Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти : здобутки, проблеми та

- перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Умань, 24 жовтня 2014 р.). Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. С. 33–36.
23. Коваленко А. С. Організація та зміст підготовки гітаристів у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах України. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. 80, Т. 3. С. 148–152.
 24. Козачук С. А. Психологія художньої творчості : навч. посіб. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 278 с.
 25. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 378 с.
 26. Колесник О. С. Художня інтерпретація як феномен культури : автореф. дис. ... д-ра культурології : 26.00.01. К., 2015. 39 с.
 27. Комаровська О. А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. 412 с.
 28. Крицький В. Формування художньо-інтерпретаційного мислення музиканта-виконавця // Музичне виконавство: Науковий часопис. НМАУ імені П.І. Чайковського. К., 1999. Вип. 3. С. 110-122.
 29. Костюк А. Г. Восприятие мелодии : методические параметры процесса восприятия музыки. К. : Наук. думка, 1986. 192 с.
 30. Костюк А. Г. Эстетические аспекты восприятия музыки. Проблемы музыкальной культуры : сб. ст. / сост. А. А. Стельмашенко. К., 1989. Вип. 2. С. 143-156.
 31. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. К. : Наук. думка, 1965. 122 с.
 32. Кубланов Б. Г. Мистецтво як форма пізнання дійсності. К. : Мистецтво, 1967. 125 с.
 33. Лазарева А. Д. Вчимися граючи. Методичний посібник з навчання гри дітей молодшого віку. Харків: МП Крок, 1997. 680 с.

34. Лановенко О. П. Художественное восприятие: опыт построения общетеоретической модели. К. : Наук. думка, 1987. 245 с.
35. Лисенко М. В. Народні музичні інструменти на Україні / ред. М. Т. Щоголь. Київ: Мистецтво, 1955. 62 с.
36. Лисенко М. В. Про народну пісню і народність в музиці. Київ, 1955.
37. Любан-Плоцца Б. Музыка и психика. К. : АЛЕФ-Украина, 2002. 200 с.
38. Мазепа В. І. Художня творчість як пізнання. К. : Наук. думка, 1974. 211 с.
39. Максименко С. Д. Загальна психологія. Видання 3-є перероблене та доповнене. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 272 с.
40. Маркова Е. Музыкальная культурология как явление отечественной системы гуманитарного знания. Таврійські студії. Мистецтвознавство. Міністерство культури Республіки Крим. Республіканський вищий навчальний заклад «Кримський університет культури, мистецтва і туризму». Сімферополь, 2013. С. 59-65.
41. Маркова Е. Основы теории исполнительства. Одесса: Астропринт, 2006. 182 с.
42. Маркова Е. Проблемы музыкальной культурологии. / второе расширен. и доп. издание. Одесса : Астропринт, 2012. 164 с.
43. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти // Мистецтво та освіта. 2004. № 1. С. 2–5.
44. Методичні рекомендації по організації навчання дітей 6–7-річного віку гри на гітарі в підготовчих класах дитячих музичних шкіл / уклад. І. А. Степанов. Київ : Навчально-методичний кабінет навчальних закладів мистецтва та культури УРСР, 1985. 36 с.
45. Мистецтво у розвитку особистості / заг. ред. Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. 224 с.

46. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХІ : аналіт. доп. / за наук. ред. Л. М. Масол ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. К. : Аура Букс, 2012. 239 с.
47. Мовчан В. С. Естетика. К. : Знання, 2011. 527 с.
48. Москаленко В. Г. Теоретический и методический аспекты музыкальной интерпретации : автореф. дис. ... д-ра искусствоведения : 17.00.02. К., 1994. 27 с.
49. Мошак Е. Г. Традиции гитарной музыки в контексте европейской музыкальной культуры второй половины XX столетия: автореф. дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.03 / ОНМА. Одесса, 2012. 24 с.
50. Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования : сб. ст. / сост. А. Г. Костюк. К. : Муз. Украина, 1986. 160 с.
51. Музыкальное мышление: сущность, категории, аспекты исследования / под ред. Л. И. Дыс. К. : Муз. Україна, 1989. 181 с.
52. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посібник. К. : Знання України, 2009. 123 с.
53. Орлов В. Д. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія. К. : Наукова думка, 2003. 262 с.
54. Основи викладання мистецьких дисциплін : навч. посіб. / заг. ред. О. П. Рудницької. К. : Експрес-об'ява, 1998. 183 с.
55. Остроменский В. Д. Восприятие музыки как педагогическая проблема. К. : Муз. Украина, 1975. 193 с.
56. Отич О. М. Педагогічні засади мистецької освіти. *Педагогічні науки*. Суми, 2003. С. 430-438.
57. Павелків Р. В. Гуманістична педагогіка: колізії становлення. *Оновл. змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. пр. Рівне : РДГУ, 2000. Вип. 9. С. 4–8.
58. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): монографія. К.: Освіта України, 2008. — 272, [1] с.

59. Перспективні напрямки розвитку музично-педагогічної освіти : метод. реком. для студ. муз. пед. фак-тів / уклад. Г. М. Падалка, Н. І. Плешкова. К. : РНМК, 1991. 36 с.
60. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика. К. : Педагогика, 1976. 280 с.
61. Приходько В. И. Музыкальная фактура и исполнительство Харьков : Фолио, 1997. 208 с. : ноты.
62. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. К. : Каравела, 2012. 328 с.
63. Проворова Є. В. Особливості музично-педагогічної комунікації вчителя та учнів на уроках музики. *Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки*. Колективна монографія / Під наук. ред. А. В. Козир. Вид. друге, допов. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. С. 276-284.
64. Прокоф'єва Л. Б. Проблема розвитку образного сприймання музики молодшими школярами в історії та методиці музичного виховання : дис... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 1998. 165 с.
65. Психологія: підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. 4-е вид. К. : Либідь, 2003. 560 с.
66. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. К. : Вища школа, 1982. 456 с.
67. Пяковский И. Б. Логика музыкального мышления. К. : Муз. Україна, 1986. 180 с.
68. Рогоза О. С. Методика розвитку музичного мислення молодших школярів у процесі навчання гри на гітарі: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 267 с.
69. Ролінська О. Г. Евристичні методи і прийоми у навчальній діяльності майбутнього педагога-музиканта. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць*. Вип. 17 (22). К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 216 с.

- 70.Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. 2-ге вид., доп. К. : Либідь, 2001. 288 с.
- 71.Ростовський О. Я. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики: методичні рекомендації. К.: Освіта, 1991. 48 с.
- 72.Ростовський О. Я. Психологія музичного сприймання : навч. посіб. К. : ІЗМН, 1997. 248 с.
- 73.Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посіб. К.: ІЗМН, 1998. 248 с.
- 74.Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. Посіб. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2005. 360 с.
- 75.Рудницька О. П. Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя : навч. Посібник. К. : Вид-во КДПІ, 1992. 96 с.
- 76.Рябова О. Музично-слухові уявлення як операнди музичного мислення особистості. Естетика і етика педагогічної дії. Вип. 13. 2016. С. 60 – 68.
- 77.Самойленко О. І. Діалог як музично-культурний феномен: методологічні аспекти сучасного музикознавства : автореф. дис. ... дра мистецтвознавства : 17.00.03. К., 2003. 53 с.
- 78.Семенов Н. И., Степанов С. Ю. Рефлексія в організації творчого мислення і саморозвитку особи. *Питання Психології*. 2003, №2, с.35-42.
- 79.Слободян О. П. Методологічні аспекти творчого саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : Зб. наук. праць. Київ, Запоріжжя. 2002. Вип. 24. С. 3-9.
- 80.Словник-довідник педагогічних та психологічних термінів [за ред. А.І. Кузьмінського]. Черкаси : ЧДУ ім. Б.Хмельницького, 2002. 48 с.
- 81.Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. К. : Вища школа, 1974. 775 с.
- 82.Сокол А. Жанровые образно-стилистические аспекты артикуляции И. С. Баха. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної*

- музичної академії імені А. В. Нежданової*. Випуск 6. / Гол. редактор О. В. Сокол. Одеса: Друкарський дім, 2005. 432 с.
83. Соколова О. В. Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 К., 2004. 207 с.
 84. Спіліоті О.В. Формування музично-інтонаційного мислення майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки:.. дис ...канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2012. 271 с.
 85. Старцев В. В. Співтворчість як художнє сприйняття. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : зб. наук. пр. / Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2003. Ч. 2. С. 73-80.
 86. Старчеус М. С. К проблеме типологии музыкального восприятия. *Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования* : сб. ст. / сост. А. Г. Костюк]. К., 1986. С. 29-45.
 87. Сташевська І.О. Особенности музыкального воспитания начинающих скрипачей по методике Сузуки. Вісн. Луганського держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. 2003. №4 (60). С. 111-117.
 88. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива /собр. соч. в 5- ти томах К., 1979. т.1. с. 427-668.
 89. Сучасний філософський словник /за ред. акад. В.П.Андрущенко К.: Вища школа, 2003. С. 156-289.
 90. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і 226 словосполучень /Уклад.: О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789, [2] с. (Словники України).
 91. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. [За ред. О. І. Пометун. К. : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

92. Тарапата Л. Г. Музыка как модель мироустройства (опыт культурологического исследования) : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.04. Харків, 1997. 193 с.
93. Ткаченко В. М. Універсализм і специфіка музичного мислення у стилях гітарної творчості 1880-1990 років: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2013. 16 с.
94. Тодорцева Ю. В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : дис. канд. наук. 13.00.04. Одеса, 2004. 190 с.
95. Федоришин В.І. Акмеологічний розвиток майбутнього вчителя музики в творчому навчальному колективі: теорія і практика: монографія. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 410 с.
96. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти Тернопіль : Навчальна книга— Богдан, 1999. 192 с.
97. Фуллан Майкл. Сили змін: вимірювання глибин освітніх реформ. [Переклад з англ.. Г.Шиян, Р.Шиян]. Львів: Літопис, 2000. 269 с.
98. Чжан Їфу. Зміст та структура художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музики. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки» Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка*. Кіровоград, 2016. Вип. 143. С. 223-226.
99. Чжан Їфу. Інструментально-виконавська діяльність як засіб формування художньо-образного сприйняття у майбутніх учителів музики. Toronto, 2014. Vol. 3, № 6. Р. 52-58.
100. Чугунова Є. В. Формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвілєвої діяльності учнівської молоді : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2015. 212 с.
101. Чухліб О. Торбан як різновид барокової лютні в Україні. Традиційні музичні інструменти кобзарів і лірників. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. 2 червня 2017 року . Київ: НЦНК «Музей Івана Гончара», с. 29 – 40.

102. Шевченко Т.И. Психофизиологические методы в подготовке музыканта-исполнителя. Одесса, 1990. 21с.
103. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю. К. : Заповіт, 1998. 367 с.
104. Шип С. В. Знакова функція та мовна організація музичного мовлення : автореф. дис ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03 Київ, 2002. 42с.
105. Шульга Р. П. Искусство и ценностные ориентации. К. : Наук. думка, 1989. 118 с.
106. Шульгіна В. Д. Тенденції розвитку національної музичної школи. *Вісник державної академії культури і мистецтв*. К., 1996. №2. С. 35-45.
107. Щолокова О. П. Методика викладання світової художньої культури : підручник. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. 194 с.
108. Юник Д. Г. Виконавська надійність митців музичного мистецтва: концептуальний аспект. *Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки*. Колективна монографія /Під наук. ред. А. В. Козир. Вид. друге, допов. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 402 с. С. 121–150.
109. Юник Д. Г. Самокорекція виконавської діяльності музикантівінструменталістів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць*. Вип. 17 (22).К. : НПУ М. П. Драгоманова, 2015. 216 с.
110. Юник Т.І. Удосконалення методики запам'ятовування музичного тексту як засіб розвитку виконавської майстерності студентів-піаністів (на матеріалі педагогічних ВНЗів): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 1996. 21 с.
111. Яковенко Л. П. Формування художнього мислення студентів засобами музики. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 4. С. 83-88.
112. Яковлева Є. Л. Розвиток творчого потенціалу особистості як мета освіти. *Світ психології*. 1996. № 2. С. 145-151.

113. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися : книга для учителей. К. : Освіта, 1993. 208 с.